

Garantijų, kylančių iš teisingo proceso principo, diferenciacija taikant administracinę atsakomybę

Milda Markevičiūtė

Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
jaunesnioji mokslo darbuotoja
Saulėtekio al. 9, I rūmai, LT-10222 Vilnius, Lietuva
Tel.: (+370 5) 236 6185
El. paštas: markeviciute.milda@gmail.com

Šio straipsnio tikslas – išanalizuoti garantijų, kylančių iš teisingo proceso principo, diferenciacijos kilmę ir pagrindumą bei jos keliamą problematiką. Nurodytam tikslui pasiekti yra keliami šie uždaviniai: 1) atskleisti esamą garantijų, kylančių iš teisingo proceso principo, administracinėje atsakomybėje reglamentavimą; 2) įvertinti tiriamo teisinio reguliavimo pagrindumą ir suderinamumą su kitais teisės aktais; 3) išanalizuoti esamo reglamentavimo sukeltą problematiką. Tyrimo objektas – garantijų, kylančių iš teisingo proceso principo, teisinis reguliavimas Administracinių nusižengimų kodekse (toliau – ANK) ir specialiuosiuose įstatymuose. Straipsnyje taip pat vertinami įstatymų leidėjo veiksmai, darančys įtaką garantijų, kylančių iš teisingo proceso principo, diferenciacijai (ar jai mažinti) administracinėje atsakomybėje. Atlikus tyrimą buvo nustatyta, kad garantijos, kylančios iš teisingo proceso principo, administracinėje atsakomybėje yra reglamentuotos nesistemiškai ir neišsamiai, toks reguliavimas yra nesuderinamas su EŽTK nuostatomis ir nepagrįstai apsunkina atsakomybės traukiamų asmenų padėtį.

Pagrindiniai žodžiai: administracinė atsakomybė, teisingo proceso principo garantijos, administracinės atsakomybės diferenciacija.

The Differentiation of Guarantees that are Derived from the Principle of Due Process in the Application of Administrative Sanctions

The aim of this article is to analyse the origins of differentiation of guarantees that are derived from the principle of due process in regulation of administrative sanctions and the problems caused thereof. In order to reach this aim, the following objectives are established: 1) to reveal the regulation of the guarantees that are derived from the principle of due process in administrative sanctions; 2) to evaluate the validity of analysed regulations and its compatibility with applicable law; 3) to analyse the problems caused by the current legal regulation. The object of the analysis is the legal regulation of guarantees that are derived from the principle of due process in the Administrative Violations Code (AVC) and specialised laws. The factors that influenced the differentiation of guarantees that are derived from the principle of due process (or its reduction) in administrative sanctions are evaluated. The analysis revealed that the guarantees that are derived from the principle of due process are defined as lacking particularity and a proper system, incompatible with the Convention and thus inconvenient in situations when a person is charged with administrative violation.

Keywords: administrative sanctions, due process guarantees, differentiation of administrative sanctions.

Received: 15/02/2021. Accepted: 28/06/2021

Copyright © 2021 Milda Markevičiūtė. Published by Vilnius University Press

This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License, which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author and source are credited.

Įvadas

Administracinė atsakomybė yra taikoma ne tik pagal Administracinių nusižengimų kodeksą (toliau – ANK), bet ir specialiuosius įstatymus¹. Tai nulemia, kad administracinę atsakomybę ir jos taikymą reguliuoja skirtingos teisės aktų grupės: ANK, Viešojo administravimo įstatymas, specialieji įstatymai, priežiūros subjektų patvirtinti poįstatyminiai teisės aktai. Pirmasis teisės aktas nustato bendrąsias administracinės atsakomybės už pažeidimus, draudžiamus ANK, nuostatas, taip pat pažeidimus, atsakomybės ribas, atsakomybės taikymo taisykles ir ginčo teiseną. Specialieji įstatymai (su tam tikromis išimtimis, analizuojamomis straipsnyje) nustato veiklos konkrečiu reguliuojamu klausimu taisykles, atsakomybę už jų pažeidimus, tam tikras atsakomybės taikymo taisykles. Ginčo teisenos² specialieji įstatymai nenustato: bylos dėl administracinės atsakomybės taikymo pagal specialiuosius įstatymus nagrinėjamos Administracinių bylų teisenos įstatymo (toliau – ABTI) nustatyta tvarka (su straipsnyje nurodomomis išimtimis, tačiau ginčų nagrinėjimą reguliuojančios normos šio straipsnio tematikai nėra aktualios). Be to, priežiūros institucijos, kurios tiria galimus pažeidimus, dažnai taip pat vadovaujasi ir savo patvirtintomis sankcijų skyrimo taisyklėmis. Šie teisės aktai, reguliuojantys administracinę atsakomybę, sudaro administracinės atsakomybės teisinio reguliavimo modelį³. Vienas iš bruožų, kuriuo pasižymi administracinės atsakomybės teisinio reguliavimo modelis, yra administracinės atsakomybės teisinio reguliavimo diferenciacija (skirtumai), nulemta minėtos teisės aktų gausos, taip pat reguliuojamų teisinių santykių gausos ir įvairumo. Nors administracinės atsakomybės diferenciacija matoma analizuojant daug skirtingų aspektų (pavyzdžiui, nubaudimo senaties terminus, terminus, skirtus tyrimui atlikti ir atsakomybei taikyti, bei jų pratęsimą, skundžiamo teisės akto sustabdymą, kaltės nustatymą, su byla nagrinėjimo viešumu susijusias normas, atsakomybę lengvinančias ir sunkinančias aplinkybes), tačiau šiame straipsnyje dėl ribotos jo apimties analizuojamas tik vienas aspektas – garantijos, kylančios iš teisingo proceso principo, ir jų reglamentavimas.

Šio straipsnio tikslas yra išanalizuoti garantijų, kylančių iš teisingo proceso principo, diferenciacijos kilmę ir pagrįstumą bei jos keliamą problematiką.

Straipsnio objektas yra garantijų, kylančių iš teisingo proceso principo, teisinis reguliavimas ANK ir specialiuosiuose įstatymuose.

Nurodytam tikslui pasiekti yra keliami šie uždaviniai: 1) atskleisti esamą garantijų, kylančių iš teisingo proceso principo, administracinėje atsakomybėje reglamentavimą; 2) įvertinti tiriamo teisinio reguliavimo pagrįstumą ir suderinamumą su kitais teisės aktais; 3) išanalizuoti esamo reglamentavimo sukeliama problematiką.

Straipsnis uždaviniams įvykdyti ir tikslui pasiekti naudojami dokumentų analizės, loginės analizės, lingvistinės analizės, sisteminiai ir teleologiniai tyrimo metodai, kurie yra įprasti teisės mokslo darbams.

Šiame straipsnyje dėl ribotos jo apimties yra nagrinėjami tik problemiškesniausi garantijų, kylančių iš teisingo proceso principo, aspektai: straipsnyje nėra vertinamas aspektas, ar priežiūros institucijų

¹ Pagal Lietuvos teisinį reguliavimą specialiaisiais įstatymais, reglamentuojančiais tokios pat prigimties administracinę atsakomybę kaip ir baudimas pagal ANK, vadinami įstatymai, reguliuojantys ūkio subjektų veiklą konkrečioje srityje ir atsakomybės taikymą už pažeidimus toje srityje, dar vadinamą ekonominėmis sankcijomis. Tokių teisės aktų, reglamentuojančių Lietuvos teisinį reguliavimą, šio straipsnio tikslais autorė suskaičiavo mažiausiai 31, pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos alkoholio kontrolės įstatymas (1995), *Valstybės žinios*, 44-1073, Lietuvos Respublikos asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymas (1996), *Valstybės žinios*, 63-1479, Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos įstatymas (1992), *Lietuvos aidas*, 20-0, ir kt. Visi šie teisės aktai nėra vardinami dėl ribotos straipsnio apimties.

² Turima omenyje teisminį procesą, kuris vykdomas apskundus nutarimą dėl administracinės atsakomybės.

³ Nors sąvoka „teisinio reguliavimo modelis“ nėra įprasta Lietuvos teisėje, tačiau ir Lietuvos teisės mokslo darbuose (Paužaitė-Kulvinskienė, 2021) jau yra vartojama būtent ši sąvoka administracinės atsakomybės teisiniui reguliavimui analizuoti (turint omenyje sandarą, nustatytą reguliavimo visumą).

veikla nagrinėjant bylas ir taikant administracinę atsakomybę atitinka EŽTK 6 straipsnio garantijas, nes šis aspektas jau yra plačiai nagrinėtas Lietuvos teisės moksle (žr., pvz., Beliūnienė *et al.*, 2014, p. 8, 9; Paužaitė-Kulvinskienė, 2005, p. 97; Šedbaras, 2005, p. 269; Andruškevičius, 2008, p. 28, 29; Urbonas, 2007, p. 39–44).

Nurodyta problema nėra kompleksiskai nagrinėta Lietuvos teisės moksle. Iki dabar nėra mokslinio tyrimo, kuriame straipsnio problematika būtų išsamiai analizuojama ir administracinė atsakomybė pagal ANK, ir administracinė atsakomybė pagal specialiuosius įstatymus. Tokia situacija susiklostė visų pirma dėl to, kad dauguma administracinę atsakomybę tiriančių mokslo darbų buvo parengta dar galiojant Administracinių teisės pažeidimų kodeksui (toliau – ATPK). Kita to priežastis – ilgą laiką Lietuvos teismų praktikoje nebuvo aiškaus atsakymo, kokia yra atsakomybės pagal specialiuosius įstatymus prigimtis ir ryšys su atsakomybe pagal ATPK (dabar – ANK). Nors ANK įsigaliojo 2017-01-01, per pastaruosius trejus metus nebuvo parengta daug teisės mokslo darbų, analizuojančių pagal šį teisės aktą susiklostančių teisinių santykių. Šiuo aspektu minėtinas A. Gedmintaitės (Gedmintaitė, 2021) straipsnis, tačiau jame vertinamas ANK reguliavimas apskritai, o šio straipsnio tematika yra paliečiama tik kaip viena iš temų. Ūkio subjektų administracinė atsakomybė (apskritai, o ne konkrečioje srityje) irgi nėra dažnas teisės mokslo tyrimų objektas: išskirtinas J. Paužaitės-Kulvinskienės (Paužaitė-Kulvinskienė, 2021) straipsnis, kuriame tiriamas juridinių asmenų administracinės atsakomybės teisinio reguliavimo modelis, taip pat D. Urbono (Urbonas, 2007) disertacija, kurioje analizuojama kvaziteisminių institucijų jurisdikcinė veikla; ji, nors buvo apginta 2007 m., tačiau iki šiol yra vienas iš išsamiausiai administracinę atsakomybę pagal specialiuosius įstatymus analizuojančių teisės mokslo darbų. Kiti administracinę atsakomybę išsamiai analizuojantys teisės mokslo darbai buvo parengti dar galiojant ATPK, daugelyje jų nėra tiriama ūkio subjektų administracinė atsakomybė, tačiau išskirtina S. Šedbaro (Šedbaras, 2005) monografija, kurioje yra analizuojama ir administracinė atsakomybė, taikoma pagal specialiuosius įstatymus. Tačiau nuo pastarųjų dviejų mokslo darbų išleidimo yra praėję apytiksliai 15 metų, per kuriuos buvo priimta naujų specialiųjų įstatymų, pakeistas anksčiau priimtų specialiųjų įstatymų reguliavimas, vystėsi teismų praktika.

Ūkio subjektų administracinė atsakomybė Lietuvos teisėje yra nagrinėjama rečiau nei atsakomybė pagal ANK: tai aiškinama tuo, kad ji yra vėlesnis reiškinys Lietuvos teisėje nei fizinių asmenų atsakomybė pagal ATPK (dabar – ANK). Be to, ilgą laiką ir Lietuvos teismų praktikoje nebuvo bendros pozicijos dėl ūkio subjektų atsakomybės pagal specialiuosius įstatymus prigimties. Tačiau Lietuvos teisės moksle viename mokslo darbe iki šiol nebuvo nagrinėta garantijų, kylančių iš teisingo proceso principo, diferenciacija administracinėje atsakomybėje, vertinant ir atsakomybę pagal ANK, ir pagal specialiuosius įstatymus, o tai papildomai pagrindžia šio darbo aktualumą ir originalumą.

Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, ir įvertinus tai, kad straipsnio tematika yra orientuota į teisinio reguliavimo problematiką, pagrindiniai šaltiniai, naudoti šiam tyrimui rengti, buvo aktualus administracinės atsakomybės reglamentavimas. Priežastims, nulėmusioms įstatymų leidėjo sprendimus, atskleisti straipsnyje remiamasi ir parengiamąja teisės aktų medžiaga (aiškinamaisiais raštais). Nustatyti aspektai yra vertinami teisės moksle pateiktų išvadų ir įžvalgų kontekste, taip pat analizuojama ir teismų praktika.

1. Administracinės atsakomybės reguliavimo šaltinių įvairovė – priežastis, nulėmusi garantijų, kylančių iš teisingo proceso principo, diferenciaciją

Administracinę atsakomybę reguliuojantys teisės aktai pasižymi ne tik reguliuojamų sričių įvairove, bet ir skirtingu reguliavimo išsamumu. Minėta, kad administracinės atsakomybės taikymą ir ginčus dėl to reguliuoja ANK, specialieji įstatymai, Viešojo administravimo įstatymas, poįstatyminiai teisės aktai ir

ABTĮ. ANK ir specialiuosiuose įstatymuose buvo pasirinktas skirtingas administracinės atsakomybės reguliavimo išsamumas. ANK yra išsamiausias administracinę atsakomybę reguliuojantis teisės aktas, reglamentuojantis visus su administracinės atsakomybės taikymu pagal ANK susijusius aspektus, o tam tikrais aspektais nukreipiantis *mutatis mutantis* į Baudžiamojo proceso kodeksą (toliau – BPK). Tuo tarpu priimdamas specialiuosius įstatymus, įstatymų leidėjas neturėjo bendros nuomonės dėl administracinės atsakomybės reglamentavimo išsamumo. Pagal tai specialiuosius įstatymus galima suskirstyti į tokias grupes: a) išsamiai reguliuojantys administracinės atsakomybės taikymą⁴; b) nukreipiantys į ANK⁵; c) nukreipiantys į Lietuvos banko įstatymą⁶; d) neišsamiai reguliuojantys administracinės atsakomybės taikymą ir nenukreipiantys į kitus teisės aktus⁷. Pirmą ir ketvirtą kategorijas yra vertinamojo pobūdžio, todėl neturi griežtos takoskyros.

Skirtingas įstatymų leidėjo parinktas teisinio reguliavimo būdas (išsamus reguliavimas, nukreipimas į kitą teisės aktą ir pan.) lemia ir skirtingą teisinio reguliavimo turinį. Taikant atsakomybę pagal ANK ir tris specialiuosius įstatymus yra vadovaujama ANK nustatyto reguliavimu, taikant atsakomybę pagal finansų sektorių reguliuojančius specialiuosius įstatymus – vadovaujama Lietuvos banko įstatymo nuostatomis, o administracinės atsakomybės taikymas pagal kitus specialiuosius įstatymus yra reguliuojamas skirtingai, kai kurie klausimai gali būti apskritai neregamentuojami. Viešojo administravimo įstatymas nustato lakonišką reguliavimą: 30 straipsnyje nustatyti ūkio subjektų veiklos priežiūros principai, o 37 straipsnyje – poveikio priemonių ūkio subjektams taikymo principinės nuostatos. Teisės moksle šis reguliavimas kritikuojamas dėl to, kad Viešojo administravimo įstatyme išsamiai neregamentuojama procedūrinių garantijų ir iki 2020 m. lapkričio administracinės atsakomybės taikymo nuostatos buvo rekomendacinio pobūdžio mokesčių, muitinės, finansų sektoriaus, energetikos ir konkurencijos srityse (Paužaitė-Kulvinskienė, 2021, p. 268). Nuo 2020 m. lapkričio Viešojo administravimo įstatymo 1 straipsnio 7 ir 8 dalyse nustatyta, kad to paties įstatymo 38⁸ straipsnis yra netaikomas nurodytose srityse priežiūrą atliekantiems subjektams ir papildomai asmens duomenų apsaugos priežiūrą atliekantiems subjektams, o 33⁹ ir 37¹⁰ straipsniai yra netaikomi tiems patiems subjektams, išskyrus priežiūrą atliekantiems energetikos srityje, ir papildomai yra netaikomas nelegalaus, nedeklaruoto darbo ar savarankiškos veiklos, mažmeninės prekybos veiklos priežiūros srityse. Todėl pirmiau nurodyta teisės moksle išsakyta nuomonė, kai nurodytos išimties dėl rekomendacinio taisyklių pobūdžio vertinamos kaip paradoksas, yra dar aktualesnė šioms nuostatomis tapus ne rekomendacinėmis, o netaikomomis konkreitiems priežiūrą atliekantiems subjektams. Tokia išvada darytina remiantis tuo, kad įstatymu nustatoma, jog tam tikrose srityse veikiantys ūkio subjektai neturi teisės į išimtis Viešojo administravimo įstatyme, kuris yra bendrasis ūkio subjektų administracinę atsakomybę reguliuojantis teisės aktas, įtvirtinantis procedūrines garantijas, susijusias su teisingo proceso principu.

Tai, kas išdėstyta, leidžia daryti išvadą, kad administracinės atsakomybės taikymas pasižymi itin didele teisės šaltinių ir reguliavimo būdų įvairove. Tokį teisinį reguliavimą yra sudėtinga taikyti

⁴ Tokių specialiųjų įstatymų pavyzdžiai yra Aplinkos apsaugos įstatymas, Pinigų plovimo ir teroristų finansavimo prevencijos įstatymas, Lietuvos banko įstatymas, Konkurencijos įstatymas, Alkoholio kontrolės įstatymas.

⁵ Tokių specialiųjų įstatymų yra 3: Teritorijų planavimo įstatymas, Statybos įstatymas ir Užimtumo įstatymas.

⁶ Tokių specialiųjų įstatymų yra 8, visi jie reguliuoja finansų rinką: Draudimo įstatymas, Elektroninių pinigų ir elektroninių pinigų įstaigų įstatymas, Finansinių priemonių rinkų įstatymas, Kolektyvinio investavimo subjektų įstatymas, Papildomo savanoriško pensijų kaupimo įstatymas, Profesinių pensijų kaupimo įstatymas, Vartojimo kredito įstatymas, Vertybinių popierių įstatymas.

⁷ Tokių specialiųjų įstatymų pavyzdžiai yra Reklamos įstatymas, Klimato kaitos valdymo finansinių instrumentų įstatymas, Projektų administravimo ir finansavimo taisyklės, Mokesčių administravimo įstatymas, Pašto įstatymas.

⁸ Mažareikšmio teisės aktų reikalavimų pažeidimo nustatymas.

⁹ Ūkio subjektų veiklos patikrinimai.

¹⁰ Poveikio priemonių ūkio subjektams taikymas.

praktiškai. Jis galėtų būti pateisinamas, jei būtų nulemtas objektyvių priežasčių. Tačiau nagrinėjama atveju aptariamam reguliavimo ypatumas susiklostė veikiau atsitiktinai nei sąmoningai. Tokia išvada darytina įvertinus atsakomybės specialiuosiuose įstatymuose įtvirtinimo aplinkybes. Atsakomybė specialiuosiuose įstatymuose buvo nustatyta ne tuo pačiu metu, kai priimtas ATPK, o vėliau, priimant atskirus konkrečias sritis reguliuojančius įstatymus¹¹. Pirmieji specialieji įstatymai, nustatantys ūkio subjektų atsakomybę, buvo svarstomi ir priimti apytiksliai iki 1995 m., juos rengdamas įstatymų leidėjas ne visada pagrįstai įvertino nustatomos atsakomybės rūšį, be to, juridinių asmenų atsakomybė buvo nauja¹². Tą iliustruoja ir pačių specialiųjų įstatymų turinys: šešiuose specialiuosiuose įstatymuose¹³ tiesiogiai minima ir fizinių asmenų administracinė atsakomybė, ir ekonominių sankcijų taikymas įmonėms, įstaigoms ir organizacijoms arba įtvirtintas toks reguliavimas, kuris suponuoja esant skirtingą dviejų rūšių atsakomybę: atsakomybę pagal specialųjį įstatymą ir administracinę atsakomybę. Tokios formuluotės yra dviprasmiškos ir gali klaidinti sukurdamos išpūdį, neva administracinė atsakomybė ir ekonominių sankcijų¹⁴ taikymas yra skirtingos atsakomybės rūšys. Yra specialiųjų įstatymų, kuriuose minimos arba tik ekonominės sankcijos (baudos) kaip atsakomybės rūšis¹⁵, arba tik administracinė atsakomybė¹⁶. Daugelyje specialiųjų įstatymų apskritai neįvardijama, kokia atsakomybė juose numatyta¹⁷.

Jau esant priimtiems keliems specialiesiems įstatymams, įstatymų leidėjas ir toliau vadovavosi tuo pačiu reglamentavimo principu, t. y. ūkio subjektų atsakomybę įtvirtino specialiuosiuose įstatymuose. Aplinkybes, dėl kurių buvo nuspręsta atsakomybę už naujai nustatomus pažeidimus įtvirtinti specialiuosiuose įstatymuose, galima suskirstyti į kelias grupes. Pirma, siekta reglamentuoti naujus

¹¹ Lietuvos Respublikos Vyriausybė 2009 m. liepos 22 d. nutarimu Nr. 836 patvirtintoje Konceptijoje nustatė, kad specialieji įstatymai sudaro atskirą ir visiškai savarankišką, nuo tuometinio ATPK nepriklausantį, administracinės atsakomybės taikymo pagrindą.

¹² Pavyzdžiui, svarstant vieną iš pirminių dabartinio Konkurencijos įstatymo projektų, Įstatymo dėl konkurencijos ir ją ribojančių veiksnių projektą, dėl jo buvo pateikta Lietuvos Respublikos Seimo Juridinio skyriaus išvada, kad projektu siūlomos baudos yra nauja atsakomybės rūšis, taikoma fiziniams ir juridiniams asmenims. Išvadoje taip pat nurodoma, kad pareigūnams ir fiziniams asmenims už įstatymo pažeidimus baudos turėtų būti skiriamos ATPK nustatyta tvarka, todėl siūloma atitinkamai papildyti ATPK (1992 m. rugsėjo 15 d. Konkurencijos įstatymo (Nr. I-2878) projektas ir...). Tačiau Alkoholio kontrolės įstatymo projekto vienas iš variantų Lietuvos Respublikos Seimo Juridinis skyrius pažymėjo, kad siūlomos nuobaudos yra atsakomybė už administracinius pažeidimus, todėl ji turėtų būti numatyta ATPK (1995 m. balandžio 18 d. Lietuvos Respublikos alkoholio kontrolės įstatymo... Ekonominių sankcijų už visuomenės sveikatos priežiūros teisės aktų pažeidimus įstatymo (galiojo iki 2000-07-26) parengiamoje medžiagoje nurodoma, kad įstatymu siekiama sukurti atsakomybės už visuomenės sveikatos priežiūros teisės aktų pažeidimus reglamentavimo sistemą kartu su Alkoholio kontrolės ir Tabako kontrolės įstatymais. Lietuvos Respublikos Seimo Juridinis skyrius išvadoje pažymėjo, kad įstatymu siūloma numatyti tik ūkio subjektų atsakomybę, o už įmonių veiklą atakančių vadovų bei kitų darbuotojų atsakomybės įstatymu reglamentuoti nebūtina (Lietuvos Respublikos Seimo Juridinio skyriaus...).

¹³ Alkoholio kontrolės įstatyme, Mažmeninės prekybos įmonių nesąžiningų veiksnių draudimo įstatyme, Papildomo savanoriško pensijų kaupimo įstatyme, Produktų saugos įstatyme, Reklamos įstatyme, Tabako, tabako gaminių ir su jais susijusių gaminių kontrolės įstatyme.

¹⁴ Šis terminas dažnai vartojamas kaip sinonimas administracinei atsakomybei specialiųjų įstatymų pagrindu įvardyti.

¹⁵ Aplinkos apsaugos įstatymas, Elektroninių ryšių įstatymas, Energetikos įstatymas, Klimato kaitos valdymo finansinių instrumentų įstatymas, Pašto įstatymas.

¹⁶ Konkurencijos įstatymas.

¹⁷ Žr., pvz., Branduolinės saugos įstatymo 46, 47, 48 straipsnius, Elektroninių pinigų ir elektroninių pinigų įstaigų įstatymo 9 skirsnį, Finansinių priemonių rinkos įstatymo 111 straipsnį, Kolektyvinio investavimo subjektų įstatymo 170 straipsnį, Nesąžiningos komercinės veiklos vartotojams draudimo įstatymo 4 skirsnį, Profesinių pensijų kaupimo įstatymo 11 skirsnį, Transporto veiklos pagrindų įstatymo 20 straipsnį, Vartotojų teisių apsaugos įstatymo 40 straipsnį, Vartojimo kredito įstatymo 26 straipsnį, Vertybinių popierių įstatymo 5 skyrių.

teisinius santykius ir atsakomybę už reguliavimo pažeidimus, o galiojęs ATPK, taikytinas tik fiziniams asmenims, nesudarė galimybės bausti juridinių asmenų¹⁸. Antra, dalis specialiųjų įstatymų buvo priimti įgyvendinant išpareigojimus, kylančius iš narystės ES¹⁹. Trečia, tam tikrais atvejais siekta sukurti veiksmingą teisinį reguliavimą, įgalinantį taikyti griežtas nuobaudas (įskaitant ir dideles pinigines baudas) ir tokiu būdu atgrasyti asmenis nuo pažeidimų²⁰. Ketvirta, dalis nuostatų dėl atsakomybės taikymo buvo įtvirtintos specialiuosiuose įstatymuose, o ne ATPK pagal jau esamą reguliavimo pavyzdį, nepateikiant kitų objektyvių priežasčių, referuojant į Alkoholio kontrolės įstatymą, Tabako, tabako gaminių ir su jais susijusių gaminių kontrolės įstatymą, Konkurencijos įstatymą ir kai kuriuos kitus specialiuosius įstatymus²¹. Atkreiptinas dėmesys, kad sprendimas atsakomybę už pažeidimus įtvirtinti atskirame specialiajame įstatyme buvo apskritai nemotyvuotas kai kurių specialiųjų įstatymų parengiamojoje medžiagoje²² arba tokia motyvacija yra itin siaura ir neišsami²³. Taigi, administracinė atsakomybė specialiuosiuose įstatymuose buvo įtvirtinama siekiant atliepti atsiradusį poreikį nustatyti atsakomybę už priimamo specialiojo įstatymo pažeidimus, o ATPK buvo taikomas tik fiziniams asmenims. Dėl šių priežasčių administracinės atsakomybės teisinis reguliavimas nesudaro vieningos sistemos. Kartu tai nulėmė, kad administracinė atsakomybėn traukiamiems asmenims taikomos garantijos yra diferencijuotos, t. y. panašus ar iš esmės analogiškas klausimas yra reguliuojamas kitaip skirtinguose teisės aktuose.

Teisės moksle buvo ne kartą siūlyta sujungti ūkio subjektų administracinę atsakomybę su fizinių asmenų administracine atsakomybe, taikoma pagal ANK, ar kitu pagrindu kodifikuoti administracinę teisę ar administracinę atsakomybę (Lankauskas, 2011, p. 77–80; Gutauskas *et al.*, 2006; Raižys, Urbonas, 2010, p. 66–70; Šedbaras, 2005, p. 43; Šedbaras, 2006, p. 238; Žilinskas, 2000, p. 50). Viena iš tokio siūlymo priežasčių buvo ir ta, kad administracinę atsakomybę reguliuojantys specialieji įstatymai

¹⁸ Pavyzdžiui, Pašto įstatymas (2010 m. gegužės 19 d. Aiškinamasis raštas dėl Lietuvos Respublikos ...), Klimato kaitos įstatymas (2009 m. balandžio 20 d. Aiškinamasis raštas dėl Lietuvos Respublikos...), Aplinkos apsaugos įstatymas (2015 m. lapkričio 20 d. Aiškinamasis raštas dėl Lietuvos Respublikos ...).

¹⁹ 2004 m. sausio 30 d. Aiškinamasis raštas dėl Lietuvos Respublikos...; 2011 m. gegužės 12 d. Aiškinamasis raštas dėl Lietuvos Respublikos ..., 2017 m. lapkričio 10 d. Lietuvos Respublikos Lietuvos banko įstatymo; 2007 m. rugsėjo 20 d. Aiškinamasis raštas dėl Lietuvos Respublikos ...

²⁰ Pavyzdžiui, Energetikos įstatymas (2010 m. spalio 22 d. Lietuvos Respublikos energetikos įstatymo pakeitimo...), Kolektyvinio investavimo subjektų įstatymas (2002 m. balandžio 16 d. Aiškinamasis raštas dėl Lietuvos Respublikos, Nešąžiningos komercinės veiklos draudimo įstatymas (2007 m. rugsėjo 20 d. Aiškinamasis raštas dėl Lietuvos Respublikos...).

²⁰ 2009 m. balandžio 20 d. Aiškinamasis raštas dėl Lietuvos Respublikos...

²¹ Tokie pavyzdžiai yra Aplinkos apsaugos įstatymas (2015 m. lapkričio 20 d. Aiškinamasis raštas dėl Lietuvos Respublikos...), Elektroninių pinigų ir elektroninių pinigų įstaigų įstatymas (2011 m. gegužės 12 d. Aiškinamasis raštas dėl Lietuvos Respublikos ...), Branduolinės saugos įstatymas (Aiškinamasis raštas dėl Lietuvos Respublikos branduolinės...), Mažmeninės prekybos įmonių nešąžiningų veiksmų draudimo įstatymas (2009 m. rugsėjo 10 d. Lietuvos Respublikos mažmeninės prekybos įmonių...).

²² Pavyzdžiui, Finansinių priemonių rinkų įstatymas (2006 m. gruodžio 14 d. Aiškinamasis raštas dėl Lietuvos Respublikos...), Vertybinių popierių įstatymas (2006 m. gruodžio 14 d. Aiškinamasis raštas dėl Lietuvos Respublikos...), Elektroninių ryšių įstatymas (2004 m. sausio 30 d. Aiškinamasis raštas dėl Lietuvos Respublikos...), Kolektyvinio investavimo subjektų įstatymas (2002 m. balandžio 16 d. Aiškinamasis raštas dėl Lietuvos Respublikos...), Draudimo įstatymo pakeitimo įstatymas (2011 m. rugsėjo 2 d. Įstatymų projektų Reg. Nr. XIP-3473- XIP-3512 ...), Branduolinės saugos įstatymas (Aiškinamasis raštas dėl Lietuvos Respublikos branduolinės...).

²³ Pavyzdžiui, Vartojimo kredito įstatymas (2009 m. rugpjūčio 3 d. Lietuvos Respublikos vartojimo kredito įstatymo...), Energetikos įstatymas (2010 m. spalio 22 d. Lietuvos Respublikos energetikos įstatymo pakeitimo...), Statybos įstatymas (2009 m. rugsėjo 14 d. Statybos įstatymo 2, 12, 14, 15, 23, 28, 35 straipsnių ir ...), Reklamos įstatymas (2000 m. birželio 13 d. Lietuvos Respublikos reklamos įstatymo projekto ...), Produktų saugos įstatymas (1999 m. sausio 22 d. Aiškinamasis raštas dėl Lietuvos Respublikos...), Mokesčių administravimo įstatymas (1995 m. gegužės 19 d. Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymo...).

yra nesuderinami su minimaliomis procedūrinėmis garantijomis, įtvirtintomis tuomet galiojusiam ATPK, o pats reguliavimas yra nesisteminis ir neaiškus. Teisės moksle taip pat nurodoma, kad ūkio subjektų administracinės atsakomybės kodifikavimas ar unifikuavimas sudarytų galimybių užtikrinti administracinės atsakomybės modelio suderinamumą su konstituciniais ir tarptautiniais atsakingo valdymo ir gero viešojo administravimo standartais (Paužaitė-Kulvinskienė, 2021, p. 279). Teisės aktų sisteminimo naudą Lietuvos teisės moksle analizavo ir kiti teisės mokslininkai, jie pabrėžė, kad Lietuvoje pastebima dekodifikavimo tendencija, o tokia sistema yra „paini ir neaiški, nuolat kyla teisės kolizijos problema“ (Beinoravičius, Vainiūtė, 2007, p. 15, 17).

Tai, kad esama padėtis yra ydinga ir koreguotina, pagrindžia ir Vyriausybės bei įstatymų leidėjo iniciatyvos ir veiksmai. Teisės mokslo darbuose yra plačiai pristatomos net kelios įstatymų leidėjo iniciatyvos kodifikuoti administracinę atsakomybę (Gedmintaitė, 2021, p. 4/29–5/29). Be to, įstatymų leidėjas nuo 2018 m. birželio iš esmės pakeitė administracinės atsakomybės už finansų sektoriuje padarytus pažeidimus taikymo reguliavimą, 8 specialiuosiuose įstatymuose įtvirtino nukreipimus į Lietuvos banko įstatymą. Įstatymų leidėjas papildė ir Viešojo administravimo įstatymą, įgyvendindamas dalį Vyriausybės 2012 m. koncepcijos dėl poveikio priemonių ūkio subjektams (Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2012 m. spalio 24 d. nutarimas...) ir jos 2014 m. papildymo (Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2014 m. liepos 30 d. nutarimas...) nuostatų. Šiuose nutarimuose buvo nurodoma, kad siūlomais pakeitimais siekiama išvengti nevienodų standartų, skirtingų taisyklių ar reikalavimų panašiose situacijose ir su tuo susijusių padarinių. Todėl siekiama nustatyti esminius teisinius ir procesinius reikalavimus, tuo užtikrinti nuoseklų reguliavimą viename veiklos sektoriuje. Apibendrinant reikia pasakyti, kad nurodyti įstatymų leidėjo sprendimai leidžia daryti išvadą, jog ir pats įstatymų leidėjas diferencijuotą teisinį reguliavimą manė esant yda ir ėmėsi veiksmų jam šalinti.

Kita vertus, įstatymų leidėjo pozicija šiuo aspektu gali būti vertinama kaip nenuosekli, nes nuo 2020-11-01 įsigaliojo nauja Viešojo administravimo įstatymo redakcija, pagal kurios 1 straipsnį Viešojo administravimo įstatymo 33, 37 ir 38 straipsniuose nustatytos garantijos netaikytinos tam tikrose priežiūros subjektų veiklos srityse²⁴. Taigi, nors teisės moksle yra nuosekliai reiškiamą poziciją dėl administracinės atsakomybės sisteminimo (yra autorių, netgi siūlančių taikyti kodifikavimo metodą), o įstatymų leidėjas įgyvendino iniciatyvas, kurių tikslas – padaryti administracinės atsakomybės teisinį reguliavimą sistemingesnį, tačiau vėlesniais veiksmais įstatymų leidėjas sumažino savo paties ankstesnių priemonių veiksmingumą (nustatė, kad Viešojo administravimo įstatymo nuostatos, skirtos suvienodinti administracinės atsakomybės taikymą, yra netaikytinos atsakomybę taikant kai kuriuose sektoriuose). Tokie veiksmai rodo įstatymų leidėjo nenuoseklumą dėl vienodų garantijų atsakomybėn traukiamiems asmenims suteikimo ir kartu yra priežastis, nulėmusi administracinės atsakomybės teisinio reguliavimo diferenciaciją, įskaitant ir šiame straipsnyje analizuojamą aspektu.

2. Garantijų, kylančių iš teisingo proceso principo, administracinėje atsakomybėje teisinio reguliavimo analizė

Neneigiama, kad gali būti objektyvių priežasčių (pvz., kaip nurodyta pirmiau, ES teisės įtaka), lemiančių, kad specialiajame įstatyme nustatomos kitokios atsakomybės taikymo taisyklės nei kituose įstatymuose²⁵. Tačiau kai tokio objektyvaus poreikio nėra, skirtingų administracinės atsakomybės taikymo taisyklių nustatymas neturėtų būti pateisinamas. Šiuo tikslu analizuojama koncepcinė garan-

²⁴ Išsamiai pristatyta anksčiau šiame skyriuje.

²⁵ Išsamiai analizuota I skyriuje.

tijų, kylančių iš teisingo proceso principo, užtikrinimo problema. Ji nulemia daug smulkesnių ydų, su kuriomis susiduriama taikant administracinę atsakomybę. EŽTT praktikoje²⁶ yra pripažįstama, kad tuo atveju, kai galima taikyti atsakomybę gali sukelti panašius padarinius kaip ir baudžiamoji atsakomybė²⁷, asmuo turi turėti teisę į minimaliai tokias pat garantijas kaip ir baudžiamosios atsakomybės atveju, jam turi būti užtikrinamos EŽTK 6 straipsnyje reglamentuojamos teisės. Tokių nuostatų laikomasi ir Lietuvos teismų praktikoje²⁸.

Vadovaujantis EŽTT ir Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktika, asmuo, traukiamas atsakomybėn, kuri gali sukelti panašius padarinius kaip ir baudžiamoji atsakomybė, turi teisę į teisingą bylos nagrinėjimą (teisingą procesą), apimančią daug skirtingų aspektų. Vienas iš jų – asmuo yra laikomas nekaltu, kol jo kaltė neįrodyta pagal įstatymą (nekaltumo prezumpcija). Ši fundamentali teisė yra susijusi su kitais principais ir garantijomis, pavyzdžiui, tokiomis: draudimas versti duoti parodymus prieš save, *in dubio pro reo* principas, įrodinėjimo naštos paskirstymas. Lietuvos teisėje jos visų pirma įtvirtintos Konstitucijos 31 straipsnyje bei preambulėje nustatytu teisinės valstybės principu. Baudžiamajame procese dalis šių teisių reglamentuotos BPK 44 straipsnyje. Teisė į teisingą teismo procesą yra įgyvendinama ir kitomis procedūrinėmis taisyklėmis, tačiau dėl ribotos šio straipsnio apimties toliau analizuojamos tik tos fundamentaliai atsakomybėn traukiamiems asmenims taikytinos garantijos ir jų reglamentavimas, kurios yra problemiškesnės ir atskleidžia teisinio reguliavimo ydingumą.

ANK iš esmės atitinka Baudžiamojo kodekso ir BPK reguliavimą esminių garantijų (susijusių su teisingo proceso principu) aspektu, nes siekis suderinti administracinės atsakomybės teisinį reguliavimą su EŽTK nuostatomis ir EŽTT praktika buvo įvardytas kaip vienas iš naujojo ANK rengėjų tikslų (2012 m. balandžio 24 d. Įstatymų projektų Reg. Nr. XIP-3600(2) ir XIP-4342 aiškinamasis...). ANK nustato pagrindinius teisenos principus (pvz., ANK 566 str. įtvirtinti nekaltumo prezumpcijos, *non reformatio in peius*, teisingo proceso, proporcingumo, operatyvumo, lygybės prieš įstatymą), įrodinėjimo naštos paskirstymo taisyklės (ANK 567 str.). Tačiau atkreiptinas dėmesys, kad ANK neregamentuojama teisė neduoti parodymų ar neteikti įrodymų prieš save.

Su tuo kontrastuoja specialūs administracinę atsakomybę nustatantys įstatymai, kuriuose tokių garantijų paprastai nenumatoma. Nė vienas iš specialiųjų įstatymų neregamentuoja nekaltumo prezumpcijos administracinės atsakomybės atveju. Konstitucija yra tiesiogiai taikomas aktas, todėl vien tai, kad specialieji įstatymai neregamentuoja nekaltumo prezumpcijos administracinės atsakomybės atveju, nereiškia, kad asmenims ji negalioja. Tačiau su nekaltumo prezumpcija yra susijusios kitos asmenims taikomos garantijos: atkreiptinas dėmesys, kad nė viename iš specialiųjų įstatymų išsamiai neregamentuojamos įrodinėjimo naštos paskirstymo taisyklės, kas reiškia, kad pareiga įrodyti, jog buvo padarytas pažeidimas, nėra *expressis verbis* priskiriama administracinę atsakomybę taikantiems

²⁶ Pavyzdžiui, *Engel ir kiti prieš Nyderlandus...*, *Tomasovis prieš Kroatiją...*, *Ozturek prieš Vokietiją...*, *Campbell ir Fell prieš Jungtinę Karalystę...*, *Matyjek prieš Lenkiją...*

²⁷ Šis aspektas nustatomas vertinant tokius kriterijus: pažeidimo pobūdis, galimos nuobaudos pobūdis ir griežtumas, pažeidimo kvalifikavimas pagal nacionalinę teisę (*Menarini Diagnostics prieš Italiją...*). Nors administracinė atsakomybė Lietuvoje nėra baudžiamosios teisės dalis, tačiau administracinę atsakomybę įprasta laikyti baudžiamojo pobūdžio. Tokia išvada darytina atsižvelgiant į tai, kad kai kurios kaip administracinė atsakomybė taikomos nuobaudos (pvz., bauda) gali būti taikomos ir kaip baudžiamoji atsakomybė, bei, įvertinus nustatytas baudų ribas, kurios savo dydžiu gali prilygti baudžiamajai atsakomybei ir tam tikrais atvejais net ją viršyti, taip pat į tai, kad administracine atsakomybe siekiama asmenį nubausti.

²⁸ Pavyzdžiui, Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2011 m. lapkričio 18 d. nutartis..., Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2005 m. lapkričio 17 d. nutartis..., Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2005 m. rugsėjo 16 d. nutarimas..., Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2020 m. spalio 28 d. nutartis..., Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2019 m. vasario 20 d. nutartis..., Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2017 m. rugpjūčio 3 d. nutartis...

subjektams. ABTĮ reguliavimas, nustatantis, kad įrodymus teikia proceso šalys ir kiti proceso dalyviai (ABTĮ 56 str. 5 d.), vertinamas kaip įtvirtinantis rungimosi principą, derinamą su tyrimo principu (Valančius, Norkus, 2006, p. 95). Maža to, asmuo, skųsdamas nutarimą, kuriuo jam skiriama administracinė atsakomybė, pagal ABTĮ²⁹ turi įrodyti vieną iš pagrindų, kuriam esant administracinis teisės aktas gali būti pripažintas neteisėtu ir panaikintas: teisės aktas prieštarauja aukštesnės galios teisės aktams; teisės aktas buvo priimtas nekompetentingo viešojo administravimo subjekto, teisės aktas buvo priimtas pažeidžiant pagrindines procedūras ir taisykles, turėjusias užtikrinti objektyvų visų aplinkybių įvertinimą ir sprendimo pagrįstumą (ABTĮ 91 str. 1 d.). Taigi, negana to, kad specialieji įstatymai tiesiogiai nepriskiria įrodinėjimo naštos atsakomybę taikančioms institucijoms, ginčijant nutarimą dėl administracinės atsakomybės taikymo įrodinėjimo našta yra perkeliama pareiškėjui – atsakomybėn patrauktam asmeniui.

Kai kurių specialiųjų įstatymų reguliavimas suponuoja, kad, taikant administracinę atsakomybę, įrodinėjimo našta netgi priskirtina administracinėn atsakomybėn trauktinam subjektui: Reklamos įstatymo 23 straipsnio 1 dalyje nurodoma, kad atsakomybė reklamos davėjui kyla, jei jis neįrodo, kad įstatymo reikalavimai buvo pažeisti ne dėl jo kaltės (žr. Valančius, Norkus, 2006, p. 95, 96). Palyginti, baudžiamajame procese kaip vienas iš pagrindų panaikinti pirmosios instancijos teismo sprendimą yra tai, jog neįrodyta, kad kaltinamasis dalyvavo padarant nusikalstamą veiką, arba nepadaryta veika, turinti nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo požymių (BPK 329 str. 1 p.). Taigi, BPK ir ANK įrodinėjimo našta yra aiškiai ir nedviprasmiškai priskiriama valstybei, tačiau taikant atsakomybę pagal specialiuosius įstatymus analogiška taisyklė nėra reglamentuota, o pagal tam tikrų specialiųjų įstatymų ir ABTĮ teisinį reguliavimą įrodinėjimo našta perkeliama atsakomybėn traukiamam asmeniui. Be to, du specialieji įstatymai nustato, kad atsakomybė taikoma ANK nustatyta tvarka; taip sukuriama dar didesnis nenuoseklumas.

Su nekaltumo prezumpcija ir įrodinėjimo naštos paskirstymo taisyklėmis yra susijusi teisė neteikti parodymų prieš save. Nė viename iš specialiųjų įstatymų, kaip ir ANK, tiesiogiai nenumatoma asmenims teisės neteikti parodymų prieš save ar savo šeimos narius. Konkurencijos įstatymas išsiskiria iš specialiųjų įstatymų dar ir tuo, kad jame nustatyta bauda iki 1 procento bendrųjų metinių pasaulinių pajamų praėjusiais ūkiniais metais už informacijos, reikalingos tyrimui atlikti, nepateikimą, neteisingos, klaidinančios ar ne visos informacijos pateikimą, nurodymų pateikti atsakymus į klausimus nevykdymą arba neteisingų, klaidinančių ar neišsamių atsakymų į klausimus pateikimą (Konkurencijos įstatymo 36 str. 3 d.). Taigi, Konkurencijos įstatyme numatyta didelė atsakomybė už tai, kad asmuo nepateikia prašomos informacijos ar neišsamiai atsako į klausimus, nesuteikiant jokios išlygos, kad tokia informacija gali būti neteikiama, jei ji reikštų parodymų prieš save ar savo artimuosius davimą. Tai reiškia, kad atsakomybėn traukiamiems asmenims ne tik *expressis verbis* nėra suteikta teisė neteikti parodymų prieš save ar savo artimuosius, bet kai kurie specialieji įstatymai nustato atsakomybę už informacijos, kuri gali būti prilyginama parodymų prieš save davimui, nepateikimą. Teisė neduoti parodymų prieš save su konkurencijos teisės pažeidimais susijusiose bylose yra palaikoma ir užsienio teisės moksle (Macculloch, 2006, p. 211–237; Willis). Šis klausimas nėra dažnai nagrinėjamas Lietuvos teisės moksle, tačiau, vertinant fiziniams asmenims ir juridiniams asmenims taikytiną teisę neduoti parodymų (neteikti įrodymų) prieš save baudžiamajame procese, nurodoma, kad juridinio asmens teisei neduoti parodymų prieš save esant siauresnei nei fizinio asmens, toks aiškinimas galimai lemtų, kad ir fizinio asmens teisė neduoti parodymų prieš save taptų neveiksminga (Milašiūtė, 2012, p. 674–675).

²⁹ Taikoma visiems specialiesiems įstatymams, išskyrus Statybos įstatymą ir Teritorijų planavimo įstatymą.

Užsienio teisės moksle reikia pažymėti, kad ES administracinėje teisėje, kaip ir nacionalinėje valstybių narių teisėje, dažnai įtvirtinama pareiga bendradarbiauti su priežiūros institucijomis, kas gali būti kvestionuojama teisės į teisingą procesą kontekste. Vis dėlto remiantis ES teisės aktų ir teismų praktikos analize daroma išvada, kad pareiga teikti informaciją turi būti laikoma pasibaigusia, jei siekiama išsiaiškinti, ar buvo padarytas ES pažeidimas (De Moor van Vugt, 2012, p. 22–23). Palyginti, Lietuvos specialiuosiuose įstatymuose bendradarbiavimas su pažeidimą tyrusia institucija ar pagalba tyrimo metu yra dažnai nustatoma kaip atsakomybę lengvinanti aplinkybė³⁰.

Siekiant iš dalies užpildyti pagrindinių atsakomybėn traukiamų asmenų teisių garantijų reglamentavimo vakuumą, vadovaujantis Vyriausybės 2012 m. koncepcija dėl poveikio priemonių ūkio subjektams (Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2012 m. spalio 24 d. nutarimas), buvo papildytas Viešojo administravimo įstatymas, nustatantis ūkio subjektų veiklos priežiūros principus ir tam tikras su poveikio priemonių taikymu susijusias taisykles (2014 m. rugpjūčio 1 d. Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymo...). Tačiau, kaip iširta pirmame skyriuje, dalis šių nuostatų iki 2020-11-01 buvo rekomendacinės kai kuriems priežiūros subjektams, o nuo 2020-11-01 – yra netaikomos.

Į pagrindinių procesinių garantijų neišsamų reguliavimą, o tam tikrais atvejais ir akivaizdų jų trūkumą, atkreipiamas dėmesys ir teisės moksle (Gedmintaitė, 2021, p. 20/29–22/29). Situacija, kai atsakomybėn traukiami juridiniai asmenys neturi tokios pat teisės neduoti parodymų prieš save baudžiamąjį proceso kontekste, neigiamai vertino Lietuvos teisės mokslininkai, analizavę šį aspektą EŽTK 6 straipsnio taikymo aspektu (Milašiūtė, 2012, p. 674–675).

Be to, esamas teisinis reguliavimas iš esmės nedera su Konstitucinio Teismo pateiktu išaiškinimu, kad, nepaisant to, kaip sankcijos yra vadinamos, įstatymuose būtina turi būti nustatytos garantijos, kylančios iš Konstitucijos 31 straipsnio, ir tokios garantijos negali būti siauriamos iki taikomų tik asmenims, traukiamiems baudžiamąjį atsakomybėn (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2005-11-10 nutarimas). Įstatymuose turi būti nustatytos tokios procesinės garantijos, kokios kyla iš Konstitucijos normų ir principų: baudžiamosioms byloms nagrinėti taikytini „reikalavimai *mutatis mutandis* taikytini ir teisme nagrinėjant administracinių teisės pažeidimų bylas“ (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2008-05-28 nutarimas, Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2013-04-12 nutarimas)³¹.

Taigi, administracinę atsakomybę taikant pagal specialiuosius įstatymus esminiai iš EŽTK 6 straipsnio ir Konstitucijos 31 straipsnio kylantys klausimai, pavyzdžiui, įrodinėjimo naštos paskirstymas, teisė neduoti parodymų ir neteikti įrodymų prieš save, nekaltumo prezumpcija ir kt., yra apskritai neregamentuoti. Be to, kaip nustatyta pirmiau, Viešojo administravimo įstatymo 37 ir 38 straipsniuose įtvirtintos poveikio priemonių taikymo ir mažareikšmio pažeidimo nustatymo taisyklės netaikytinos kai kurioms priežiūros institucijoms. Taigi, nors ANK principinių garantijų aspektu buvo siekta suderinti su EŽTK, EŽTT praktika ir BK bei BPK reguliavimu, atsakomybę pagal specialiuosius įstatymus liko reglamentuota šių esminių garantijų neužtikrinant. Maža to, kai kurie priežiūros subjektų nurodymai, pavyzdžiui, įpareigojimas pateikti dokumentus ir informaciją, turėtų būti vertinami kaip nesuderinami su nurodytomis fundamen-

³⁰ Žr., pvz., Alkoholio kontrolės įstatymą, Aplinkos apsaugos įstatymą, Konkurencijos įstatymą, Mažmeninės prekybos įmonių nesąžiningų veiksmų draudimo įstatymą, Mokesčių administravimo įstatymą, Nesąžiningos komercinės veiklos vartotojams draudimo įstatymą, Pašto įstatymą, Reklamos įstatymą, Tabako, tabako gaminių ir su jais susijusių gaminių kontrolės įstatymą, Transporto veiklos pagrindų įstatymą, Užimtumo įstatymą, Vartotojų teisių apsaugos įstatymą.

³¹ Atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad Konstitucinis Teismas yra nurodęs, jog Konstitucijos 31 straipsnyje nustatyta garantija neduoti parodymų prieš save ar savo artimuosius neatleidžia asmens kaip nuosavybės objekto savininkui teisės aktų nustatytą pareigų. Toks išaiškinimas pateiktas analizuojant, ar transporto priemonės savininkas (valdytojas) turi teisę neatskleisti pareigūnui duomenų apie šeimos narį, kuris konkrečiu metu naudojosi transporto priemone (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2013-04-12 nutarimas).

taliomis garantijomis. Tačiau kol nei konkretūs specialieji įstatymai, nei bendrieji teisės aktai neįtvirtina šių esminių garantijų, o netgi priešingai – Viešojo administravimo įstatymo naujausioje redakcijoje ribojamas nustatytų bendrų principinių nuostatų taikymas, tol atsakomybėn traukiamo asmens padėtis yra nepagrįstai apsunkinama. Toks asmuo turi papildomai priežiūros institucijai įrodyti, kad konkretaus santykio atveju jis turi teisę į šias garantijas, tiesiogiai neapibrėžtas specialiajame įstatyme.

3. Garantijų, kylančių iš teisingo proceso principo, perteklinės diferenciacijos sukeliama problematika

Skirtingas garantijų, kylančių iš teisingo proceso principo, reglamentavimas administracinės atsakomybės atveju, ypač jei tam nėra objektyvių priežasčių, kuria dvejojamas problema.

Pirma, ANK ir kai kurių specialiųjų įstatymų³² teisinis reguliavimas kuria kazusus, kai už pažeidimus toje pačioje srityje gali būti baudžiama ir pagal ANK, ir pagal specialiuosius įstatymus. Atsakomybė pagal ANK taikoma fiziniams asmenims, iš jų ir juridinių asmenų vadovams ar darbuotojams. Atsakomybė pagal specialiuosius įstatymus taikoma ūkio subjektams, kuriais gali būti ir juridiniai, ir savarankiškai dirbantys ar kitokią veiklą vykdančios fiziniai asmenys. Kai kurie specialieji įstatymai taip pat nustato atsakomybę ir ūkio subjektų vadovams. Šiuo atveju asmeniui taikomų garantijų apimtis priklauso nuo to, kokia forma jis vykdo veiklą: jei asmuo yra traukiamas administracinės atsakomybės kaip juridinio asmens vadovas pagal ANK, jam bus taikomos ANK nustatytos garantijos (juridinis asmuo už analogišką veiklą gali būti baudžiamas specialiųjų įstatymų pagrindu). Specialiųjų įstatymų pagrindu baudžiamas ir asmuo, kuris veiklą vykdo savarankiškai, pavyzdžiui, pagal individualios veiklos pažymą. Pastaruoju atveju tokiam asmeniui bus taikomos specialiajame įstatyme nustatytos garantijos, nors ir vienu, ir kitu atveju atsakomybėn traukiamas tas pats fizinis asmuo. Pavyzdžiui, asmuo gali teikti buhalterinės apskaitos paslaugas pagal individualios veiklos pažymą kaip fizinis asmuo arba gali įkurti uždarytą akcinę bendrovę ar mažąją bendriją ir būti jos vadovas. Tiek vienu, tiek kitu atveju toks asmuo tampa Pinigų plovimo ir teroristų finansavimo prevencijos įstatymo reguliuojamu subjektu. Tačiau atsakomybė už nurodyto įstatymo pažeidimus gali būti taikoma tiek jo, tiek ir ANK 198 straipsnio pagrindu. Pastaruoju atveju atsakomybė taikoma asmenims arba juridinio asmens vadovams, o Pinigų plovimo ir teroristų finansavimo prevencijos įstatymo 40 straipsnyje numatoma galimybė taikyti baudas įpareigotiesiems subjektams, kurie gali būti ir fiziniai, ir juridiniai asmenys. Toks teisinis reguliavimas yra, viena vertus, neaiškus, kita vertus, – neišvengiamai disonuoja su fundamentaliu asmenų lygybės prieš įstatymus ir valstybės institucijas principu.

Antra, taikant administracinę atsakomybę pagal specialiuosius įstatymus esminių atsakomybėn traukiamų asmenų teisių garantijų vakuumas taip pat turėtų būti laikomas reikšminga yda. Sankcijos pagal specialiuosius įstatymus dažnai gali prilygti baudžiosioms ir jas gali net gerokai viršyti³³.

³² Pavyzdžiui, Konkurencijos įstatymas, Alkoholio kontrolės įstatymas, Mažmeninės prekybos įmonių nesąžiningų veiksmų draudimo įstatymas ir kt. Verta paminėti, kad kartu su pakeitimais, kuriais nuspresta įtvirtinti nukreipimą į Lietuvos banko įstatymą taikant atsakomybę už pažeidimus finansų sektoriuje, iš ANK buvo pašalintos ir kai kurios veikos.

³³ Pavyzdžiui, BK 47 str. 3 d. ir 4 d. numatoma maksimali bauda fiziniam asmeniui – nuo minimalios 15 MGL (750 Eur) (už baudžiamąjį nusizengimą) iki maksimalios 6 000 MGL (300 000 Eur) (už sunkų nusikaltimą), juridiniam – nuo minimalios 200 MGL (10 000 Eur) iki maksimalios 100 000 MGL (5 000 000 Eur). ANK nustato maksimalią baudą fiziniam asmeniui iki 6 000 Eur. Tuo tarpu baudos dydis pagal specialiuosius įstatymus svyruoja nuo minimalios 30 Eur (Aplinkos apsaugos įstatymas) iki 5 100 000 Eur (Pinigų plovimo ir teroristų finansavimo prevencijos įstatymas) ar 10 proc. ūkio subjekto paskutinių finansinių metų apyvartos dydžio baudos ūkio subjektams (pavyzdžiui, Elektroninių pinigų ir elektroninių pinigų įstaigų įstatymas, Finansinių priemonių rinkų įstatymas, Kolektyvinio investavimo subjektų įstatymas, Konkurencijos įstatymas, Papildomo savanoriško pensijų kaupimo įstatymas).

Svarbu, kad specialieji įstatymai nustato baudas ir fiziniams asmenims, kurios gali būti didesnės nei bauda fiziniam asmeniui už sunkų nusikaltimą³⁴. EŽTK ir EŽTT nustatytus standartus gerbiančioje teisinėje valstybėje nepateisinama, kad taikant tokią pat griežtą ar net griežtesnę nei baudžiamoji atsakomybę, atsakomybėn traukiamam asmeniui įstatymuose nebūtų *expressis verbis* nustatytos lygiavertės baudžiamuose įstatymuose nustatytoms asmenų teisių garantijos. Tai, be kita ko, nulemia teisinio reglamentavimo neaiškumą ir sudėtingumą. Tokio reguliavimo, kai specialieji įstatymai panašius klausimus nustato skirtingai, taikymas yra apsunkintas tiek atsakomybėn traukiamiems asmenims, tiek ir atsakomybę taikantiems ar ginčus dėl to sprendžiančioms institucijoms ir teismams. Atsakomybėn traukiamas asmuo papildomai turi įrodyti priežiūros institucijai turįs teisę į specialiajame įstatyme neapibrėžtas fundamentalias garantijas. Maža to, minėta, kad tokių nutarimų skirti sankciją teisėtumo patikra taip pat yra apsunkinama, kadangi atsakomybėn traukiamas asmuo turi įrodyti, kad priimtas nutarimas yra neteisėtas pagal vieną iš ABTĮ 91 straipsnyje nustatytų pagrindų. Specialiesiems įstatymams ir kitiems teisės aktams nenustatant esminių garantijų asmenims, traukiamiems atsakomybėn pagal specialųjį įstatymą, katalogo, tokiam asmeniui yra sudėtingiau įrodyti vieną iš nurodytų teisės aktų panaikinimo pagrindų nei, pavyzdžiui, įrodyti, kad priežiūros institucija neįrodė, jog buvo padarytas pažeidimas.

Dėl neišsamos ir nenuoseklaus reguliavimo esant tokiai situacijai kiekvieną kartą kyla klausimas, ar toks reguliavimas yra sąmoningas, ar tai yra teisės spraga³⁵. Jei nusprendžiama, kad tai – teisės spraga, tada kokių teisės aktu turi būti vadovojamasi kaip analogija: ANK³⁶, baudžiamąją atsakomybę reguliuojančiais teisės aktais³⁷ ar kitais specialiaisiais įstatymais?³⁸ Toks spragų pildymas kaip įstatymo analogiją taikant skirtingus teisės aktus neužtikrina teisinio aiškumo ir tikrumo. Primintina, kad kalbama apie valstybės vykdomą asmenų baudimą, kurio visos taisyklės turi būti maksimaliai aiškiai ir nedviprasmiškai įtvirtintos teisės aktuose.

Dėl šių priežasčių administracinės atsakomybės diferenciacija disonuoja su asmenų lygiateisiškumo, teisinio tikrumo ir aiškumo, teisėtų lūkesčių ir teisės į tinkamą teismo procesą principais. Be to, praktinis administracinės atsakomybės taikymas tampa painus ir nenusipėjamas.

Išvados

1. Garantijos, kylančios iš teisingo proceso principo, administracinėje atsakomybėje yra reglamentuotos nesistemiškai ir neišsamiai. Tai nulemta aplinkybės, kad administracinės atsakomybės teisinis reguliavimas yra itin diferencijuotas. Nors įstatymų leidėjo veikloje pastebima tendencija priimti teisės aktus, iš dalies vienodinančius administracinės atsakomybės taikymo taisykles, tačiau šios iniciatyvos kol kas pavienės.
2. Nors nuosekli EŽTT praktika nustato, kad atsakomybei galint sukelti panašius padarinius kaip baudžiamoji atsakomybė, asmuo turi turėti teisę į minimaliai tokias pat garantijas kaip ir baudžiamojon atsakomybėn traukiamas asmuo, dalis garantijų, kylančių iš teisingo proceso principo, taikant

³⁴ Iki 700 000 Eur pagal Draudimo įstatymą, iki 2 000 000 Eur pagal Vertybinių popierių įstatymą, iki 5 000 000 Eur pagal Kolektyvinio investavimo subjektų įstatymą ir Finansinių priemonių rinkų įstatymą, iki 5 100 000 Eur pagal Pinigų plovimo ir teroristų finansavimo prevencijos įstatymą.

³⁵ Pavyzdžiui, Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2012 m. birželio 21 d. nutartis...

³⁶ Pavyzdžiui, Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2004 m. gruodžio 28 d. nutartis..., Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2011 m. rugsėjo 29 d. nutartis..., Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2011 m. liepos 1 d. nutartis..., Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2012 m. sausio 31 d. nutartis..., Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2012 m. vasario 15 d. nutartis..., Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2012 m. kovo 2 d. nutartis...

³⁷ Pavyzdžiui, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. spalio 21 d. nutartis...

³⁸ Pavyzdžiui, Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2015 m. birželio 18 d. nutartis...

atsakomybę pagal specialiuosius įstatymus apskritai nėra reglamentuota. Nustatytas šios srities teisinio reguliavimo vakuumas. Tam tikruose specialiuosiuose įstatymuose nustatytos taisyklės vertintinos kaip nesuderinamos su teisingo proceso principu.

- Analizuota teisinio reguliavimo diferenciacija sukelia dvejopas problemas. Pirma, administracinę atsakomybę už pažeidimus tose pačiose srityse galint taikyti ir pagal ANK, ir pagal specialiuosius įstatymus, skirtingos atsakomybės taikymo taisyklės gali būti nesuderinamos su lygybės prieš įstatymą principu. Antra, administracinei atsakomybei galint būti tokiai pat griežtai kaip baudžiamoji atsakomybė, su EŽTT praktika nėra suderinama tai, kad administracinė atsakomybė pagal specialiuosius įstatymus nustato skirtingas taisykles ir neužtikrina minimaliai tokių pat garantijų kaip baudžiamoji atsakomybė. Skirtingas administracinės atsakomybės taikymo reguliavimas nulemia teisinį neapibrėžtumą, pavyzdžiui, klausimus, ar tam tikrų aspektų nereglamentavimas yra valingas įstatymų leidėjo sprendimas, ar teisės spraga, ir jei taip, kokių teisės aktu turi būti vadovojamasi kaip analogija. Be to, toks reguliavimas apsunkena galimybes asmeniui nugincyti nutarimą dėl nuobaudos skyrimo dėl esminių procedūrinių garantijų nesilaikymo, nes jos nėra reglamentuotos nei konkrečiuose specialiuosiuose įstatymuose, nei jokiame bendrajame teisės akte.

Literatūra

Norminiai teisės aktai

Tarptautiniai teisės aktai

Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija (*Valstybės žinios*, 1995, 40-987).

Nacionaliniai teisės aktai

Lietuvos Respublikos Konstitucija (1992). *Valstybės žinios*, 33-1014.

Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodeksas (1985). *Įvyriausybės žinios*, 1-1.

Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodeksas (2015). *TAR*, 2015-11216.

Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos įstatymas (1992). *Lietuvos aidas*, 20-0.

Lietuvos Respublikos Lietuvos banko įstatymas (1994). *Valstybės žinios*, 99-1957.

Lietuvos Respublikos alkoholio kontrolės įstatymas (1995). *Valstybės žinios*, 44-1073.

Lietuvos Respublikos statybos įstatymas (1996). *Valstybės žinios*, 32-788.

Lietuvos Respublikos asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymas (1996). *Valstybės žinios*, 63-1479.

Lietuvos Respublikos pinigų plovimo ir teroristų finansavimo prevencijos įstatymas (1997). *Valstybės žinios*, 64-1502.

Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymas (1999). *Valstybės žinios*, 13-308.

Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymas (1999). *Valstybės žinios*, 30-856.

Lietuvos Respublikos pašto įstatymas (1999). *Valstybės žinios*, 36-1070.

Lietuvos Respublikos papildomo savanoriško pensijų kaupimo įstatymas (1999). *Valstybės žinios*, 55-1765.

Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymas (1999). *Valstybės žinios*, 60-1945.

Lietuvos Respublikos reklamos įstatymas (2000). *Valstybės žinios*, 64-1937.

Lietuvos Respublikos energetikos įstatymas (2002). *Valstybės žinios*, 56-2224.

Lietuvos Respublikos draudimo įstatymas (2003). *Valstybės žinios*, 94-4246.

Lietuvos Respublikos kolektyvinio investavimo subjektų įstatymas (2003). *Valstybės žinios*, 74-3424.

Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymas (2004). *Valstybės žinios*, 63-2243.

Lietuvos Respublikos profesinių pensijų kaupimo įstatymas (2006). *Valstybės žinios*, 82-3248.

Lietuvos Respublikos vertybinių popierių įstatymas (2007). *Valstybės žinios*, 17-626.

Lietuvos Respublikos finansinių priemonių rinkų įstatymas (2007). *Valstybės žinios*, 17-627.

Lietuvos Respublikos klimato kaitos valdymo finansinių instrumentų įstatymas (2009). *Valstybės žinios*, Nr. 87-3662.

Lietuvos Respublikos mažmeninės prekybos įmonių nesąžiningų veiksmų draudimo įstatymas (2010). *Valstybės žinios*, 1-31.

Lietuvos Respublikos vartojimo kredito įstatymas (2011). *Valstybės žinios*, 1-1.

Lietuvos Respublikos elektroninių pinigų ir elektroninių pinigų įstaigų įstatymas (2011). *Valstybės žinios*, 163-7759.

Lietuvos Respublikos teritorijų planavimo įstatymo pakeitimo įstatymas (2013). *Valstybės žinios*, 76-3824.

- Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymo Nr. VIII-1234 2, 8, 36-1, 36-2, 36-4 straipsnių pakeitimo ir Įstatymo papildymo 36-8 ir 36-9 straipsniais įstatymas (2014). *TAR*, 17213.
- Lietuvos Respublikos užimtumo įstatymas (2016). *TAR*, 18825.
- Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymo Nr. VIII-1234 pakeitimo įstatymas (2020). *TAR*, 12819.
- Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2012 m. spalio 24 d. nutarimas Nr. 1304 „Dėl poveikio priemonių taikymo ūkio subjektams pagrindinių nuostatų koncepcijos patvirtinimo“. *Valstybės žinios*, 127-6403.
- Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2014 m. liepos 30 d. nutarimas Nr. 750 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2012 m. spalio 24 d. nutarimo Nr. 1304 „Dėl poveikio priemonių taikymo ūkio subjektams pagrindinių nuostatų koncepcijos patvirtinimo“ pakeitimo“. *TAR*, 10781.
- Lietuvos Respublikos finansų ministro 2014-10-08 įsakymas Nr. 1K-316 „Dėl projektų administravimo ir finansavimo taisyklių patvirtinimo patvirtintos Projektų administravimo ir finansavimo taisyklės“. *TAR*, 13940.

Specialioji literatūra

- Andruškevičius, A. (2008). *Administracinė teisė. Bendrieji teorijos klausimai. Valdymo aktų institutas. Ginčo santykių jurisprudenciniai aspektai*. Vilnius: VĮ Registrų centro Teisinės informacijos departamentas.
- Beinoravičius, D.; Vainiūtė, M. (2007). Kodifikavimo reikšmė, metodai ir tendencijos. *Jurisprudencija*, 2(92), 13–17.
- Beliūnienė, L. et al. (2014). *Galimybės siaurinti teismo funkcijas administracinių teisės pažeidimų procese*. Mokslo studija [interaktyvus], Lietuvos teisės institutas. Prieiga per internetą: <http://teise.org/wp-content/uploads/2016/07/ATPP.pdf> [žiūrėta 2020 m. gruodžio 9 d.].
- De Moor-Van Vugt, A. (2012). Administrative sanctions in EU Law. *Review of European Administrative Law*, 5–41.
- Gedmintaitė, A. (2021). The Legal Framework for Administrative Liability in Lithuania: Lifting Legal Barriers to the Efficient Regulation of Administrative Offences. Iš: Švedas, G.; Murauskas, D. (eds.) *Legal Developments During 30 Years of Lithuanian Independence Overview of Legal Accomplishments and Challenges in Lithuania*. Springer, 19–41.
- Gutauskas, A. et al. (2006). *Ekonominių sankcijų sistemos monitoringas* (2006). Santrauka [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://teise.org/wp-content/uploads/2016/10/Ekonominiu-sankciju-monitoringas.pdf> [žiūrėta 2016 m. lapkričio 8 d.].
- Lankauskas, M. (2011). Teisės aktų kodifikavimo prielaidos Lietuvoje. *Teisės problemos*, 4 (74), 52–98.
- MacCulloch, A. (2006). The privilege against self-incrimination in competition investigations: theoretical foundations and practical implications. *Legal studies: the journal of the society of legal scholars*, 26, 211–237.
- Milašiūtė, V. (2012). Juridinių ir fizinių asmenų lygiateisiškumo baudžiamajame procese problema. Iš: Švedas, G. (red.). *Nepriklausomos Lietuvos teisė: praeitis, dabartis ir ateitis: recenzuotų mokslinių straipsnių rinkinys: Liber Amicorum profesoriui Jonui Prapiesčiui*. Vilnius: Vilniaus universiteto Teisės fakulteto Alumnų draugija, 663–679.
- Paužaitė-Kulvinskienė, J. (2005). *Administracinė justicija: teorija ir praktika*. Vilnius: Justitia.
- Paužaitė-Kulvinskienė, J. (2021). Administrative Liability in Lithuania: The Model of Corporate Administrative Liability. Iš: Švedas, G.; Murauskas, D. (eds.) *Legal Developments During 30 Years of Lithuanian Independence Overview of Legal Accomplishments and Challenges in Lithuania*. Springer, 261–285.
- Raižys, D.; Urbonas, D. (2010). Administracinių bylų teisenos infrastruktūrinis modelis. *Visuomenės saugumas ir viešoji tvarka*, 3, 51–74.
- Šedbaras, S. (2005). *Administracinė atsakomybė*. Vilnius: Justitia.
- Šedbaras, S. (2006). *Administracinio proceso teisinio reglamentavimo problemos Lietuvos Respublikoje*. Vilnius: Justitia.
- Urbonas, D. (2007). *Kvaziteisminių institucijų jurisdikcinė veikla taikant administracines sankcijas*. Daktaro disertacija, socialiniai mokslai, teisė (01S), Mykolo Riomerio universitetas. Vilnius.
- Valančius, V.; Norkus, R. (2006). Nacionalinis teisinis diskursas dėl administracinio proceso. *Jurisprudencija*, 3(81), 91–98.
- Žilinskas, D. (2000). Ar lipsime į medį iš viršaus? Kai kurie probleminiai administracinės teisės sampratos aspektai. *Justitia*, 1, 35–37.
- Willis, P. R. *The privilege against self-incrimination in competition investigations* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://www.law.ox.ac.uk/sites/files/oxlaw/cclp_1_01-06.pdf [žiūrėta 2015 m. rugsėjo 15 d.].

Teismų praktika

Tarptautinių teismų praktika

- Engel ir kiti prieš Nyderlandus* [EŽTT], Nr. 5100/71, 5101/71, 5102/71, 5354/72, 5370/72, [1976 m. birželio 8 d.]. ECLI:CE:ECHR:1976:1123JUD000510071.
- Ozturk prieš Vokietiją* [EŽTT], Nr. 8544/79, [1984 m. vasario 21 d.]. ECLI:CE:ECHR:1984:0221JUD000854479.

Campbell ir Fell prieš Jungtinę Karalystę [EŽTT], Nr. 7819/77, 7878/77, [1984 m. birželio 28 d.]. ECLI:CE:ECHR:1984:0628JUD000781977.

Matyjek prieš Lenkiją [EŽTT], Nr. 38184/03, [2007 m. balandžio 24 d.]. ECLI:CE:ECHR:2007:0424JUD003818403.

Menarini Diagnostics prieš Italiją [EŽTT], Nr. 43509/08, [2011 m. rugsėjo 27 d.]. ECLI:CE:ECHR:2011:0927JUD004350908.

Tomasovis prieš Kroatiją [EŽTT], Nr. 53785/09, [2011 m. spalio 18 d.]. ECLI:CE:ECHR:2011:1018JUD005378509.

Nacionalinių teismų praktika

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2005 m. lapkričio 10 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 134-4819.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. spalio 21 d. nutartis administracinėje byloje Nr. 2AT-52/2014.

Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2004 m. gruodžio 28 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-11-1046-04.

Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2005 m. rugsėjo 16 d. nutarimas administracinėje byloje Nr. N-03-1603-05.

Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2005 m. lapkričio 17 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-01-931/2005.

Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2011 m. liepos 1 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-525-2400/2011.

Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2011 m. rugsėjo 29 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-62-2928-11.

Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2011 m. lapkričio 18 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-143-2619/2011.

Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2012 m. sausio 31 d. nutartis administracinėje byloje Nr. N-62-982/2012.

Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2012 m. vasario 15 d. nutartis administracinėje byloje Nr. N-575-931-12.

Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2012 m. kovo 2 d. nutartis administracinėje byloje Nr. N-575-846/2012.

Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2012 m. birželio 21 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-520-2136-12.

Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2015 m. birželio 18 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-1435-624/2015.

Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2017 m. rugpjūčio 3 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-417-822/2017.

Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2019 m. vasario 20 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eA-378-629/2019.

Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2020 m. spalio 28 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eP-63-624/2020.

Kiti šaltiniai

1992 m. rugsėjo 15 d. Konkurencijos įstatymo (Nr. I-2878) projektas ir išvada „Dėl konkurencijos ir ją ribojančių veiks-
mų projekto“ (Reg. Nr. 58, 221). *Lietuvos Respublikos Seimo archyvas*, f. Nr. 2, apyrašo Nr. 2, bylos Nr. 348, p. 46.

1995 m. balandžio 18 d. Lietuvos Respublikos alkoholio kontrolės įstatymo (Nr. I-857) projektai ir išvados (Reg. Nr. 614,
626, 642, 790). *Lietuvos Respublikos Seimo archyvas*, f. Nr. 2, apyrašo Nr. 2, bylos Nr. 1605, p. 37–40.

1995 m. balandžio 18 d. Lietuvos Respublikos alkoholio kontrolės įstatymo... (Nr. I-857) projektai ir išvados (Reg.
Nr. 614, 626, 642, 790). Lietuvos Respublikos Seimo archyvas, f. Nr. 2, apyrašo Nr. 2, bylos Nr. 1605, p. 44–46.

1995 m. gegužės 19 d. Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymo aiškinamasis raštas [interaktyvus]. Prieiga
per internetą: [https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.19732?positionInSearchResults=1462&searchMod
elUUID=404f09bd-632f-447d-bc93-cfae64aba547](https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.19732?positionInSearchResults=1462&searchModelUUID=404f09bd-632f-447d-bc93-cfae64aba547) [žiūrėta 2016 m. lapkričio 8 d.].

1999 m. sausio 22 d. Aiškinamasis raštas dėl Lietuvos Respublikos produktų saugos įstatymo projekto [interaktyvus]
Prieiga per internetą: [https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.71720?positionInSearchResults=137&sear
chModelUUID=404f09bd-632f-447d-bc93-cfae64aba547](https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.71720?positionInSearchResults=137&searchModelUUID=404f09bd-632f-447d-bc93-cfae64aba547) [žiūrėta 2016 m. lapkričio 8 d.].

Lietuvos Respublikos Seimo Juridinio skyriaus išvada Dėl Lietuvos Respublikos ekonominių sankcijų už visuomenės
sveikatos priežiūros teisės aktų pažeidimų įstatymo projekto. *Lietuvos Respublikos Seimo archyvas*, f. Nr. 2, apyrašo
Nr. 2, bylos Nr. 2421.

2000 m. birželio 13 d. Lietuvos Respublikos reklamos įstatymo projekto aiškinamasis raštas [interaktyvus]. Prieiga per
internetą: [https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.102899?positionInSearchResults=418&searchModelU
ID=404f09bd-632f-447d-bc93-cfae64aba547](https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.102899?positionInSearchResults=418&searchModelUID=404f09bd-632f-447d-bc93-cfae64aba547) [žiūrėta 2016 m. lapkričio 8 d.].

2002 m. balandžio 16 d. Aiškinamasis raštas dėl Lietuvos Respublikos kolektyvinio investavimo subjektų įstatymo
projekto [interaktyvus]. Prieiga per internetą: [https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.164400?positionI
nSearchResults=0&searchModelUID=cf64d7f5-83b7-4a4b-9e34-c39407c4cc65](https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.164400?positionInSearchResults=0&searchModelUID=cf64d7f5-83b7-4a4b-9e34-c39407c4cc65) [žiūrėta 2016 m. lapkričio 8 d.].

2004 m. sausio 30 d. Aiškinamasis raštas dėl Lietuvos Respublikos elektroninių ryšių įstatymo projekto, Lietuvos Res-
publikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 21, 26, 27, 152, 152¹, 152², 152³, 152⁴, 152⁵, 152⁷, 152⁸, 153¹, 153¹⁰,
154, 154¹, 154², 224, 225, 246, 259¹, 320 straipsnių pakeitimo, kodekso papildymo 152¹⁰, 152¹¹, 152¹², 152¹³, 214¹⁹
straipsniais ir 152², 152⁶, 152⁹ straipsnių pripažinimo netekusiais galios įstatymo projekto, Lietuvos Respublikos

- Lietuvos nacionalinio radijo ir televizijos įstatymo 5 straipsnio pakeitimo įstatymo projekto ir Lietuvos Respublikos valstybės ir tarnybos paslapčių įstatymo 7 straipsnio pakeitimo įstatymo projekto [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.226267?jfwid=-wd7z8k013> [žiūrėta 2016 m. lapkričio 8 d.].
- 2005 m. vasario 22 d. Aiškinamasis raštas dėl Lietuvos Respublikos transporto veiklos pagrindų įstatymo 1 ir 2 straipsnių pakeitimo ir įstatymo papildymo trečiuoju skirsniu bei priedų įstatymo projekto [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.250677?jfwid=-wd7z8iwyv> [žiūrėta 2016 m. lapkričio 8 d.].
- 2006 m. gruodžio 14 d. Aiškinamasis raštas dėl Lietuvos Respublikos vertybinių popierių įstatymo projekto [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.288833?positionInSearchResults=0&searchModelUID=cf64d7f5-83b7-4a4b-9e34-c39407c4cc65> [žiūrėta 2016 m. lapkričio 8 d.].
- 2006 m. gruodžio 14 d. Aiškinamasis raštas Dėl Lietuvos Respublikos finansinių priemonių rinkų įstatymo projekto [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.288837?positionInSearchResults=0&searchModelUID=cf64d7f5-83b7-4a4b-9e34-c39407c4cc65> [žiūrėta 2016 m. lapkričio 8 d.].
- 2007 m. rugsėjo 20 d. Aiškinamasis raštas dėl Lietuvos Respublikos nesąžiningos komercinės veiklos vartotojų atžvilgiu įstatymo projekto [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.304662?jfwid=-wd7z8ixwl> [žiūrėta 2016 m. lapkričio 8 d.].
- 2009 m. balandžio 20 d. Aiškinamasis raštas dėl Lietuvos Respublikos klimato kaitos įstatymo projekto [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.341713?jfwid=-wd7z8jyoq> [žiūrėta 2016 m. lapkričio 8 d.].
- 2009 m. rugpjūčio 3 d. Lietuvos Respublikos vartojimo kredito įstatymo projekto aiškinamasis raštas [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAPIS.2511?jfwid=-wd7z8iwua> [žiūrėta 2016 m. lapkričio 8 d.].
- 2009 m. rugsėjo 10 d. Lietuvos Respublikos mažmeninės prekybos įmonių nesąžiningų veiksmų draudimo įstatymo projekto aiškinamasis raštas [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.352204?jfwid=-wd7z8jxxg> [žiūrėta 2016 m. lapkričio 10 d.].
- 2009 m. rugsėjo 14 d. Statybos įstatymo 2, 12, 14, 15, 23, 28, 35 straipsnių ir tryliktojo skirsnio pakeitimo įstatymo projekto aiškinamasis raštas [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.352386?jfwid=-1deuyjkgw0> [žiūrėta 2017 m. lapkričio 18 d.].
- 2010 m. gegužės 19 d. Aiškinamasis raštas dėl Lietuvos Respublikos pašto įstatymo 3 straipsnio pakeitimo ir įstatymo papildymo 13, 14, 15, 16 ir 17 straipsniais įstatymo projekto [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAPIS.36116?jfwid=-wd7z8ixoj> [žiūrėta 2016 m. lapkričio 8 d.].
- 2010 m. kovo 19 d. Aiškinamasis raštas dėl Lietuvos Respublikos branduolinės saugos įstatymo projekto [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.367339?jfwid=-wd7z8k0rw> [žiūrėta 2016 m. lapkričio 8 d.].
- 2010 m. spalio 22 d. Lietuvos Respublikos energetikos įstatymo pakeitimo įstatymo projekto aiškinamasis raštas [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.384166?jfwid=-wd7z8k0hd> [žiūrėta 2016 m. lapkričio 8 d.].
- 2011 m. gegužės 12 d. Aiškinamasis raštas dėl Lietuvos Respublikos elektroninių pinigų ir elektroninių pinigų įstaigų įstatymo projekto ir su juo susijusių įstatymo projektų [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.398806?jfwid=-wd7z8k0oh> [žiūrėta 2016 m. lapkričio 8 d.].
- 2011 m. rugsėjo 2 d. Įstatymų projektų Reg. Nr. XIP-3473- XIP-3512 ir Seimo nutarimo projekto Reg. Nr. XIP-3513 aiškinamasis raštas [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.405590?jfwid=j9ohh02d6> [žiūrėta 2017 m. gruodžio 26 d.].
- 2012 m. balandžio 24 d. Įstatymų projektų Reg. Nr. XIP-3600(2) ir XIP-4342 aiškinamasis raštas [interaktyvus]. Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=422916 [žiūrėta 2015 m. rugsėjo 9 d.].
- 2014 m. rugpjūčio 1 d. Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymo Nr. VIII-1234 2, 36¹, 36², 36⁴ straipsnių pakeitimo ir įstatymo papildymo 36⁸ ir 36⁹ straipsniais įstatymo projekto aiškinamasis raštas [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/59733990194c11e4988dd8c7447f8ac5?positionInSearchResults=38&searchModelUID=cf64d7f5-83b7-4a4b-9e34-c39407c4cc65> [žiūrėta 2017 m. vasario 7 d.].
- 2015 m. lapkričio 20 d. Aiškinamasis raštas dėl Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos įstatymo Nr. 1-2223 1, 2, 31, 34 straipsnių pakeitimo ir papildymo, VII skyriaus pavadinimo pakeitimo, įstatymo papildymo 23¹, 23², 23³, 23⁴ straipsniais ir nauju VIII skyriumi įstatymo projekto ir kitų susijusių įstatymų projektų [interaktyvus]. Prieiga per

internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/368722028f8b11e59c9a8f8c9980906b?positionInSearchResults=20&searchModelUUID=d95f1bcf-3730-47c1-b2f8-2d038e702cb5> [žiūrėta 2016 m. lapkričio 8 d.].

2017 m. lapkričio 10 d. Lietuvos Respublikos Lietuvos banko įstatymo pakeitimo įstatymo projekto ir su juo susijusių įstatymų pakeitimo įstatymų projektų aiškinamasis raštas [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/1ebcf430c5e211e782d4fd2c44cc67af?jfwid=-fa58hbywo> [žiūrėta 2018 m. birželio 25 d.].

2018 m. gegužės 8 d. Aiškinamasis raštas dėl įstatymų projektų Reg. Nr. XIIIIP-2096-XIIIIP-2105 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/123dc320527c11e88525a4bc7611b788?jfwid=-7x1be2d80> [žiūrėta 2018 m. gruodžio 4 d.].

The Differentiation of Guarantees that are Derived from the Principle of Due Process in Application of Administrative Sanctions

Milda Markevičiūtė

(Vilnius University)

S u m m a r y

The guarantees that are derived from the principle of due process in regulation of administrative sanctions, their origins, validity, and problems caused thereof are discussed in this article. For this purpose, the regulation of fundamental guarantees in application of administrative sanctions under the AVC and specialised laws is analysed. It is established that the miscellaneous nature of the laws regulating administrative sanctions created the discussed situation. The number and variant nature of the issues regulated resulted in considerable differences of applying administrative sanctions, depending on which law forms the grounds for liability. An analysis of different guarantees derived from the principle of due process revealed that the fundamental rules derived from Art. 6 of the Convention on Human Rights and Art. 31 of the Constitution, such as burden of proof, right against self-incrimination, presumption of innocence etc., are not established in the specialised laws. This defect has not been eliminated in the Law on Public Administration either, thus inconveniencing the situation of a person charged with administrative violation.

Garantijų, kylančių iš teisingo proceso principo, diferenciacija taikant administracinę atsakomybę

Milda Markevičiūtė

(Vilniaus universitetas)

S a n t r a u k a

Šiame straipsnyje yra analizuojama garantijų, kylančių iš teisingo proceso principo, diferenciacija administracinėje atsakomybėje, jos priežastys, pagrindumas ir keliama problematika. Šiuo tikslu analizuojamas nurodomų garantijų reglamentavimas ANK ir specialiuosiuose įstatymuose. Straipsnyje nurodoma, kad tokią situaciją nulemia teisinio reguliavimo įvairialypiškumas. Teisės aktų gausa ir reguliuojamų santykių įvairovė nulėmė tai, kad administracinės atsakomybės taikymas buvo sureguliuotas nenuosekliai su daugybe skirtumų, todėl atsakomybėn traukiamo asmens garantijos priklauso nuo to, kokio teisės akto pagrindu yra taikytina administracinė atsakomybė. Analizuojant atskiras garantijas, kylančias iš teisingo proceso principo, nustatyta, kad taikant atsakomybę pagal specialiuosius įstatymus esminės iš EŽTK 6 straipsnio ir Konstitucijos 31 straipsnio kylančios garantijos, pavyzdžiui, įrodinėjimo naštos paskirstymas, teisė neduoti parodymų ir neteikti įrodymų prieš save, nekaltumo prezumpcija ir kt., specialiuosiuose įstatymuose apskritai neregamentuotos. Ši yda yra neištaisyta ir Viešojo administravimo įstatymu. Atitinkamai tai apsunkina asmens, traukiamo administracinės atsakomybėn, padėtį.

Milda Markevičiūtė yra Vilniaus universiteto Teisės fakulteto jaunesnioji mokslo darbuotoja, advokato padėjėja. Pagrindinės jos mokslinių interesų sritys – administracinė teisė, administracinė atsakomybė, administracinis procesas, internetinis ginčų sprendimas.

Milda Markevičiūtė is a junior researcher at the Faculty of Law of Vilnius University and an assistant attorney-at-law. Her main scholarly interests focus on administrative law, administrative sanctions, administrative procedure, and online dispute resolution.